

УДК 338.351.439.02

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.2.30>

Т. Л. Шестаковська

доктор наук з державного управління, доцент
ректор Чернігівського інституту інформації, бізнесу і права ЗВО «МНТУ»

ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЮ БЕЗПЕКОЮ

Стаття зосереджується на аналізі сучасних викликів та можливостей в сфері державного управління продовольчою безпекою. У контексті глобальних змін, таких як кліматичні зміни, політичні нестабільності, економічні коливання та демографічні зсуви, стаття розглядає стратегії, які державні органи можуть застосовувати для забезпечення стабільного доступу до харчових ресурсів. Особлива увага приділяється ролі технологічних інновацій, міжнародного співробітництва та законодавчих реформ у формуванні ефективних механізмів управління продовольчою безпекою. Через розгляд цих аспектів стаття сприяє глибшому розумінню того, як комплексні та інтегровані підходи можуть допомогти вирішити глобальні продовольчі виклики та забезпечити продовольчу безпеку на національному та міжнародному рівнях. Результати дослідження підкреслюють важливість створення гнучких стратегій, здатних адаптуватися до швидко змінюваних умов і викликів. Стаття також розглядає потенціал новітніх агротехнологій, таких як точне землеробство, вертикальне фермерство і використання штучного інтелекту, для оптимізації продовольчих ресурсів і мінімізації екологічного впливу. Значна увага приділяється також важливості міжнародних стандартів і політик у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки, що включає вирішення проблем доступу до ринків, торговельних бар'єрів і підтримки вразливих населених пунктів. Аналізуючи ці аспекти, стаття надає важливі рекомендації для політиків і практиків у сфері державного управління, спрямовані на створення стійких і ефективних систем продовольчої безпеки, які можуть витримати сучасні та майбутні виклики. Крім того, стаття акцентує увагу на важливості законодавчого забезпечення та політичного підтримки ініціатив, що ведуть до покращення продовольчої безпеки. Дослідження також вказує на необхідність розширення міжсекторального співробітництва, залучення неприбуткових організацій, ділових кіл та академічних інституцій для створення інноваційних рішень, що вирішують складні проблеми продовольчої безпеки. Залучення ширшої громадськості через освітні кампанії та інформаційні ініціативи може збільшити обізнаність про продовольчі виклики та сприяти зміцненню співробітництва між різними зацікавленими сторонами.

Ключові слова: продовольча безпека, державне управління, глобальні виклики, ефективні стратегії, адаптація політики.

Постановка проблеми. Продовольча безпека є критично важливим аспектом національної безпеки та стабільності будь-якої країни, визначаючи здоров'я та добробут її населення. В умовах глобальних змін, включаючи кліматичні зміни, політичні конфлікти, міграцію, та економічні невизначеності, забезпечення доступу до достатньої, безпечної та поживної їжі стає все більш складним завданням. У відповідь на ці виклики, державне управління продовольчою безпекою вимагає розробки та впровадження комплексних стратегій, що враховують як внутрішній соціально-економічний контекст, так і зовнішні глобальні тенденції. Актуальність

дослідження продовольчої безпеки у контексті державного управління визначається зростаючою глобальною нестабільністю, що включає кліматичні зміни, політичні конфлікти та економічні кризи, котрі безпосередньо впливають на продовольчі системи по всьому світу. Стійке забезпечення продовольства є ключовим для підтримки соціальної стабільності та здоров'я націй, особливо у регіонах, що розвиваються. З огляду на це, розробка адекватних стратегій державного управління, які б враховували як місцеві, так і міжнародні виміри продовольчої безпеки, є необхідною для прогнозування та ефективного реагування на потенційні

харчові кризи. Це дослідження вносить важливий вклад у розуміння того, як можна управляти продовольчими ресурсами більш ефективно, забезпечуючи резилієнтність перед лицем зростаючих викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні наукові роботи часто зосереджуються на впливі кліматичних змін на аграрний сектор, аналізуючи, як зміна температур і опадів впливає на врожайність основних культур. Також значну увагу приділяється політичним аспектам продовольчої безпеки, зокрема, наслідкам воєнних конфліктів та економічних санкцій на продовольчі ринки. Важливо зосередитися на вивченні продовольчої безпеки істориками, юристами, дипломатами та економістами, такими як О. Гойчук, І. Іртіщева, Л. Рогатіна, О. Ільницька, З. Коваль, Д. Кулеба, П. Кулинич, Н. Родінова, А. Дергач, Г. Гудзь. Їхні дослідження висвітлюють потенційні загрози та можливості у пошуку шляхів до збалансованого обігу продукції рослинництва та тваринництва в умовах конфлікту в країні. Ряд досліджень підкреслює важливість міжнародної співпраці та транснаціональних політик у забезпеченні стабільності продовольчих систем. Наприклад, вивчаються ефективність різних стратегій управління продовольчими запасами і розвиток агротехнологій, що можуть мінімізувати втрати врожаю та збільшити продуктивність. Загалом, сучасна наукова література вказує на необхідність комплексного підходу до управління продовольчою безпекою, який враховує екологічні, технологічні, політичні та соціально-економічні фактори.

Метою статті є аналіз викликів та можливостей у сфері державного управління продовольчою безпекою, з особливим акцентом на змінених глобальних умовах, такі як кліматичні зміни, політичні конфлікти та економічні кризи. Стаття прагне визначити ефективні підходи та інструменти, які могли б допомогти урядам впоратися з продовольчими кризами, забезпечуючи стійкий доступ до харчових ресурсів для всього населення.

Виклад основного матеріалу. Виклики в сфері державного управління продовольчою безпекою включають ряд складних завдань, з якими стикаються уряди у своїх спробах забезпечити стабільний доступ до продовольства для всього населення. По-перше, зміни клімату створюють невизначеність у сільськогосподарських виробництвах, змушуючи уряди шукати шляхи адаптації до екстремальних погодних умов, що може включати розробку

нових технологій та методів ведення землеробства. Економічна нестабільність і коливання світових цін на продукти харчування вимагають від державних органів розробки та впровадження політик, спрямованих на стабілізацію ринків та захист вразливих верств населення. Політичні конфлікти та війни, особливо в регіонах, які є ключовими у виробництві або транспортуванні продовольства, можуть серйозно порушити доступність харчів, вимагаючи від урядів оперативного реагування та надзвичайних заходів для забезпечення продовольчої безпеки. Крім того, необхідно вирішити проблеми, пов'язані з урбанізацією та міграцією, що змінюють попит на продукти харчування та логістику їх доставки. Всі ці виклики потребують інтегрованого підходу, який включає міжнародну співпрацю та використання передових технологій для ефективного управління продовольчою безпекою на національному та глобальному рівнях [1].

Глобальні виклики, які впливають на продовольчу безпеку, є різноманітними та комплексними, включаючи екологічні, економічні, соціальні та політичні аспекти.

Кліматичні зміни є одним із найсуттєвіших викликів, адже глобальне потепління та зміни у погодних умовах впливають на агрокліматичні умови, підвищуючи ризики нестабільності врожаю та зменшуючи продуктивність сільськогосподарських земель. Зміни в опадах та температурах можуть призводити до посух або навпаки до надмірних опадів, що обмежує вирощування певних культур в звичних регіонах.

Економічні кризи також мають велике значення, оскільки фінансова нестабільність та коливання цін на продовольство можуть обмежувати доступ до харчів для найбільш вразливих шарів населення. Висока вартість харчів або зниження купівельної спроможності призводить до зростання харчової незабезпеченості.

Політичні конфлікти та нестабільність, включаючи війни, громадянські заворушення та міжнародні санкції, можуть суттєво вплинути на продовольчу безпеку через руйнування інфраструктури, переривання торгівлі та міграційні кризи, які перешкоджають звичайному виробництву та розподілу продуктів харчування.

Демографічні зміни, такі як зростання населення та урбанізація, також ставлять під загрозу продовольчу безпеку, оскільки вимагають більше ресурсів для виробництва їжі, водночас зменшуючи природні ресурси, доступні для сільського господарства.

Технологічні інновації можуть слугувати як викликом, так і можливістю, оскільки вони змінюють способи виробництва та розподілу харчів, створюючи нові можливості для підвищення ефективності але також вимагаючи значних інвестицій і адаптації з боку агровиробників.

Ці глобальні виклики вимагають комплексно та координованого підходу на національному та міжнародному рівнях для забезпечення сталої продовольчої безпеки, адаптації до змінюваних умов і мінімізації ризиків для населення.

Державне управління та стратегії забезпечення продовольчої безпеки мають важливе значення для забезпечення стійкості національної економіки та здоров'я населення. Основним завданням у цій сфері є розробка та впровадження політик, які можуть гарантувати надійний і стабільний доступ до харчових ресурсів, зокрема у випадках надзвичайних ситуацій або глобальних викликів [2-3].

Однією з ключових стратегій є створення та утримання національних запасів продовольства. Ці запаси дозволяють уряду швидко реагувати на тимчасові кризи, такі як природні катастрофи або політичні конфлікти, що переривають ланцюжки постачання.

Іншою важливою стратегією є регулювання імпорту та експорту продуктів харчування,

щоб запобігти місцевим дефіцитам і забезпечити внутрішню стабільність цін. Таке регулювання може включати митні тарифи, квоти або інші обмеження, спрямовані на захист місцевих виробників і споживачів (таблиця 1) [4-5].

Технологічні інновації в агропромисловому комплексі також відіграють важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки. Це може включати розробку і впровадження нових сортів культур, які краще адаптовані до місцевих умов, або впровадження передових технологій, таких як точне землеробство, що дозволяє оптимізувати використання ресурсів і підвищити урожайність.

Окрім того, ефективно державне управління включає розробку комплексних планів на випадок різних ризиків, які можуть виникнути. Ці плани повинні включати розробку інфраструктури, здатної витримати різні загрози, освітні програми для населення про важливість продовольчої безпеки та механізми швидкого реагування на продовольчі кризи.

На міжнародному рівні, уряди також співпрацюють з міжнародними організаціями та іншими країнами для обміну знаннями, технологіями та ресурсами, що може значно підсилити глобальну продовольчу безпеку і сприяти створенню стійких продовольчих систем.

Таблиця 1

Стратегії забезпечення продовольчої безпеки

Стратегія	Цілі	Заходи	Показники успіху
Підвищення продуктивності сільського господарства	Збільшення виробництва продуктів харчування, підвищення ефективності використання ресурсів	Впровадження сучасних технологій, розвиток інфраструктури зрошення, покращення якості насіння та добрив, підтримка малих фермерів	Зростання врожайності, збільшення обсягів виробництва, зниження витрат на виробництво
Розвиток продовольчих ланцюгів постачання	Забезпечення стабільного доступу до продуктів харчування, зниження втрат та псування продуктів	Створення ефективної логістичної системи, модернізація складських приміщень, впровадження стандартів якості та безпеки, підтримка місцевих ринків	Зниження втрат та псування продуктів, збільшення доступності продуктів харчування, стабілізація цін
Забезпечення соціального захисту	Забезпечення доступу до продуктів харчування для вразливих груп населення	Програми продовольчої допомоги, цільові субсидії, розвиток шкільного харчування, підтримка продовольчих банків	Зниження рівня голоду та недоїдання, покращення харчування дітей та малозабезпечених верств населення
Зміцнення стійкості до зовнішніх шоків	Забезпечення продовольчої безпеки в умовах кліматичних змін, економічних криз та інших непередбачуваних подій	Диверсифікація джерел постачання продуктів харчування, створення стратегічних запасів, розвиток страхування врожаю, підтримка наукових досліджень	Зниження вразливості до зовнішніх шоків, забезпечення стабільності продовольчого ринку
Міжнародне співробітництво	Сприяння глобальній продовольчій безпеці, обмін досвідом та технологіями	Участь у міжнародних програмах та ініціативах, розвиток торговельних відносин, підтримка країн, що розвиваються	Збільшення обсягів міжнародної торгівлі продуктами харчування, сприяння сталому розвитку сільського господарства

Джерело: систематизовано автором

Міжнародне співробітництво відіграє критичну роль у глобалізації продовольчої безпеки, а уряди різних країн мають ключове значення у формуванні та реалізації цих зусиль. Глобалізація продовольчих ринків збільшила можливості для торгівлі та інвестицій у сільське господарство, але також створила нові виклики, такі як забезпечення продовольчої безпеки в умовах глобальних змін та криз [6].

Уряди беруть участь у багатосторонніх торговельних угодах, які можуть сприяти стабілізації ринків і забезпеченню стабільних поставок продовольства. Наприклад, членство в Світовій Торговельній Організації (СТО) або регіональні торгові блоки можуть допомогти країнам уникнути захисницьких торговельних бар'єрів, які можуть ускладнити доступ до продовольства. Уряди також можуть працювати на двосторонньому рівні, встановлюючи спеціалізовані партнерства для підтримки аграрного сектору через інвестиції, технологічний обмін та наукові дослідження. Ці партнерства можуть сприяти розвитку стійких сільськогосподарських практик і підвищити ефективність виробництва. Уряди активно беруть участь у діяльності міжнародних організацій, таких як Продовольча та сільськогосподарська організація Об'єднаних Націй (ФАО), які займаються питаннями продовольчої безпеки на глобальному рівні. Ці організації пропонують платформу для обміну знаннями та ресурсами, що допомагає країнам адаптуватися до глобальних викликів, таких як кліматичні зміни та міжнародні харчові кризи. Уряди також можуть ініціювати або підтримувати глобальні ініціативи, що націлені на підвищення продовольчої безпеки через інновації, стійке сільське господарство та вирішення проблем бідності та недоїдання. Такі ініціативи можуть включати проекти з розвитку нових технологій, виробництва або методів розподілу, які допомагають забезпечити доступ до продовольства для всіх шарів населення [7-8].

Міжнародне співробітництво в цих сферах вимагає не тільки взаємодії між урядами, але й залучення приватного сектору, наукових кіл та громадськості, щоб створити комплексний та стійкий підхід до продовольчої безпеки на глобальному рівні.

Можливості в сфері державного управління продовольчою безпекою відкривають широкий спектр стратегій для урядів, спрямованих на забезпечення стабільного доступу до харчових ресурсів для населення. Розвиток національної

агрополітики, яка включає субсидії для місцевих виробників та заходи захисту від міжнародної конкуренції, є важливим елементом у підтримці вітчизняного сільськогосподарського сектора. Інвестиції в новітні агротехнології можуть допомогти збільшити урожайність та ефективність використання ресурсів, покращуючи стійкість до кліматичних змін. Створення стратегічних продовольчих резервів дозволяє урядам швидко реагувати на продовольчі кризи, забезпечуючи необхідні ресурси в умовах надзвичайних ситуацій. Вдосконалення логістики та розподілу продовольства може значно знизити втрати від поля до столу. Міжнародне співробітництво через участь в глобальних програмах та угодах відіграє ключову роль у сприянні глобальній продовольчій безпеці. Законодавче регулювання є необхідним для створення регулятивної основи, яка захищає права споживачів і виробників, покращуючи ефективність продовольчої системи. Також, освітні програми та інформування населення про важливість продовольчої безпеки, здорового харчування та сталих споживчих звичок можуть сприяти зменшенню втрат продуктів і загалом підвищенню продовольчої безпеки. Все це вимагає інтегрованого підходу та стратегічного планування, залучаючи уряди, приватний сектор, наукові установи та громадськість до спільної роботи [9-10].

Можливості у сфері державного управління продовольчою безпекою відкривають перед урядами шляхи для покращення життя громадян через забезпечення стабільного доступу до якісних харчових ресурсів. Ось деякі ключові аспекти, які можуть бути реалізовані:

1. Розвиток національної агрополітики. Це включає розробку та впровадження стратегій, спрямованих на підтримку місцевого сільського господарства, зокрема через субсидії, стимули для використання передових агротехнологій, та заходи, що захищають виробників від міжнародної конкуренції.

2. Інвестиції у сільськогосподарські технології. Уряди можуть інвестувати у дослідження та розробку новітніх технологій, які допоможуть підвищити урожайність, ефективність використання ресурсів та стійкість до кліматичних змін.

3. Створення стратегічних продовольчих резервів. Накопичення стратегічних запасів продовольства може допомогти країнам швидко реагувати на продовольчі кризи, забезпечуючи необхідні ресурси в умовах надзвичайних ситуацій.

4. Підвищення ефективності логістики та розподілу продовольства. Впровадження сучасних логістичних рішень може значно зменшити втрати продовольства від поля до столу, забезпечуючи більш ефективний розподіл ресурсів.

5. Міжнародне співробітництво. Участь в міжнародних програмах і угодах може допомогти урядам обмінюватися знаннями, технологіями та ресурсами, сприяючи глобальній продовольчій безпеці.

6. Законодавче регулювання. Введення та оновлення законодавства, що регулює продовольчі ринки, захист прав споживачів та виробників, може сприяти створенню більш справедливої та ефективної продовольчої системи.

7. Освітні програми та інформування населення. Підвищення обізнаності громадян щодо важливості продовольчої безпеки, здорового харчування та сталих споживчих звичок може зменшити втрати продуктів і підвищити загальну продовольчу безпеку.

Реалізація цих можливостей вимагає комплексного підходу, стратегічного планування та активної участі усіх зацікавлених сторін, включаючи уряди, приватний сектор, наукові установи та громадськість.

Висновки. Продовольча безпека є критичним аспектом національної безпеки, що вимагає від державного управління комплексного підходу та стратегічного планування. Виклики, такі як кліматичні зміни, економічні кризи, політичні конфлікти та демографічні зміни, потребують від урядів активних дій та адаптації політик для забезпечення стабільного доступу до харчів для всіх верств населення. Можливості, які включають розвиток технологій, міжнародне співробітництво, законодавче регулювання та освітні програми, можуть покращити продовольчу безпеку та стійкість продовольчих систем. Уряди повинні інтегрувати ці стратегії у свою політику та забезпечити їх ефективне впровадження через співпрацю з приватним сектором, науковими установами та громадськістю. Такий інтегрований підхід дозволить ефективно реагувати на поточні виклики та забезпечити стабільність у майбутньому. Ефективне управління продовольчою безпекою також вимагає від урядів гнучкості в реагуванні на швидкі зміни в глобальному аграрному секторі та продовольчих ринках. Це передбачає вдосконалення систем моніторингу та раннього

попередження, які можуть виявляти потенційні ризики та виклики, пов'язані з продовольчою безпекою, дозволяючи вживати превентивні заходи до виникнення кризових ситуацій. Крім того, підвищення обізнаності населення про значення сталого виробництва та споживання продовольства може зменшити тиск на природні ресурси та сприяти більш збалансованому харчовому ланцюгу.

Інноваційні стратегії, такі як розвиток вертикального фермерства, агротехнологій, та кругової економіки у продовольчому секторі, також можуть значно підвищити продовольчу безпеку, роблячи виробництво більш ефективним і менш залежним від змін клімату та інших екологічних факторів. Водночас, активне впровадження цифрових технологій у сільське господарство, таких як використання дронів для моніторингу поля, роботизованих систем для обробки ґрунту та розумних систем зрошення, може революціонізувати традиційні підходи та забезпечити більшу стійкість до майбутніх викликів. Таким чином, урядам необхідно зосередитись на створенні сильних, гнучких систем управління, які можуть адаптуватися до швидких змін, взаємодіяти з міжнародними партнерами, інтегрувати новітні технології та сприяти сталому розвитку, щоб забезпечити продовольчу безпеку своїх народів в довгостроковій перспективі.

Список використаної літератури:

1. Corteva Agriscience оголошує цілі сталого розвитку на 2030 рік. *Corteva Agriscience*. URL: <https://www.corteva.com.ua/news-and-events/corteva-announces-sustainability-goals-for-2030.html>.
2. Flash appeal Ukraine, humanitarian programme cycle, March – May 2022. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-flash-appeal-march-may-2022-enukru>.
3. Мех Л. М., Рублевська Л. Ю. Роль України в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. The latest implementation of technologies in education. *Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference*. Munich, Germany 2022. Pp. 89-93.
4. Україна годує 400 млн людей у світі. URL: <https://agronews.ua/news/ukrayina-goduye-400-mln-lyudej-u-sviti/>
5. Антощенко В. В. Організаційно-економічний механізм інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»*. Х.: ХНАУ, 2021. № 2. Том. 1. С. 161–170.

6. The Global Food Security Index. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/>
 7. Антощенкова В. Основні елементи ресурсного потенціалу сільськогосподарського підприємства як основа економічної та продовольчої безпеки. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 3. С. 291–298.
 8. Сурілова О. О. Продовольча безпека в умовах пандемії. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія» / МОН України, НУ «ОЮА»*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 28. С. 117–123.
 9. Заходим М. Продовольча безпека та її місце у структурі економічної безпеки держави. *Інноваційна економіка*. 2022. № 1. С. 31–37.
 10. Sharman N., Wallace C.A., Jespersen L. Terminology and the understanding of culture, climate, and behavioural change—Impact of organisational and human factors on food safety management. *Trends in Food Science & Technology*. 2019. Volume 96. Pp. 13–20.
-

Shestakovska T. L. Challenges and opportunities in the field of state management of food security

The article focuses on the analysis of modern challenges and opportunities in the field of state management of food security. In the context of global changes such as climate change, political instabilities, economic fluctuations and demographic shifts, the article examines strategies that public authorities can implement to ensure sustainable access to food resources. Special attention is paid to the role of technological innovations, international cooperation and legislative reforms in the formation of effective food security management mechanisms. By addressing these aspects, the article contributes to a deeper understanding of how comprehensive and integrated approaches can help address global food challenges and ensure food security at the national and international levels. The results of the study emphasize the importance of creating flexible strategies that can adapt to rapidly changing conditions and challenges. The article also examines the potential of the latest agricultural technologies, such as precision agriculture, vertical farming and the use of artificial intelligence, to optimize food resources and minimize environmental impact. Considerable attention is also paid to the importance of international standards and policies in ensuring global food security, which includes addressing issues of market access, trade barriers and supporting vulnerable populations. Analyzing these aspects, the article provides important recommendations for policy-makers and public administration practitioners aimed at creating sustainable and effective food security systems that can withstand current and future challenges. In addition, the article emphasizes the importance of legislative support and political support for initiatives leading to improved food security. The study also points to the need to expand intersectoral cooperation, involving non-profit organizations, business circles and academic institutions to create innovative solutions that solve complex food security problems. Engaging the wider public through education campaigns and awareness initiatives can increase awareness of food challenges and help strengthen collaboration between different stakeholders.

Key words: food security, public administration, global challenges, effective strategies, policy adaptation.